

Najnovija odluka Vlade da jednostrano raskine ugovor sa koncesionarom za Kazandol, i najava preispitivanja ugovora sa Eurmaksom za rudnik Ilovica, jeste mali, ali značajan korak u poboljšanju situacije sa civilnim učešćem u donošenju odluka, pre svega na lokalnom, ali i na nacionalnom nivou.

Borba protiv rudnika širom zemlje pokazala se kao borba koja je iznad svake politike, i organizacija lokalnih referenduma, čiji je ishod neobavezujući za donošenje konačne odluke, pokazala se kao jak argument i pritisak na one koji imaju poslednju reč.

Referendumi u Makedoniji, donedavno retka pojava za ovo društvo, pre svega zato što su građanke i građani navikli da je predstavnička demokratija dominantna na lokalnom i nacionalnom nivou, što proizilazi iz stava da je ona značajnija od direktne demokratije.

Prošle godine, nakon održavanja referenduma, ova slika je polako ali sigurno počela da se menja u pravcu koji odgovara najugroženijim, građankama i građanima ove zemlje.

Ekskluzivno pravo Vlade da bude privilegovana, nedodirljiva, nekažnjiva, da donosi odluke isključivo u ličnom interesu, da prisvoji i prigrabi sve što je zajedničko, pa tako i osnovna ljudska prava na vazduh, vodu i slobodan prostor, više nisu toliko dostupna.

Kada je u pitanju raskid ugovora o koncesiji, više je nego očigledno „traženje dlake u jajetu“ od strane nove Vlade, koja pokušava da ispuni svoja predizborna obećanja, koristeći sva raspoloživa sredstva da zaustavi izgradnju rudnika.

Dok za Vladu koncesionar Sardič nije ispunio obavezu iz člana 13. stav 1. Ugovora o koncesiji, odnosno nije u roku od dve godine od dodele koncesije izgradio postrojenje za eksploataciju katodnog bakra sa kapacitetom za obradu najmanje 50 odsto eksploatisane rude, investitor je kategoričan da nije ispunjen ni jedan uslov za raskid ugovora o koncesiji za Kazandol.

Koliko i da li će nas ova odluka koštati, tek treba da saznamo. Jedina stvar koja je sigurna jeste da rudnik Kazandol neće nastaviti svoj rad, a borba za druge koncesije će se nastaviti. Toplo - hladno

Konačnoj odluci Vlade o raskidu ugovora prethodilo je pismo ministra ekonomije, koje je većina aktivista percipirala kao neku vrstu pritiska uoči održavanja jednog od najvažnijih referenduma za rudnik Kazandol, referenduma u Valandovu.

Istovremeno, ova prepiska je bila takođe vrsta ispitivanja uticaja građana na eventualni neraskid ugovora. Pismo je bilo upućeno Centru za razvoj jugoistočnog planskog regiona, odnosno opštinama u kojima su održani referendumi (Devđelija, Bogdanci, Dojran), kao i opštini Valandovo, gde je referendum tek trebao da se održi 20. avgusta 2017. godine.

U pismu se navodi da su postupci za dodelu koncesije za otvaranje rudnika vođeni u skladu sa zakonskim odredbama, što znači da se pre odobrenja koncesije traži mišljenje svih

relevantnih institucija, uključujući opštine na čijoj se teritoriji koncesija dodeljuje. Od opština su dobijena pozitivna mišljenja za odobrenje koncesija za vršenje geoloških istraživanja i eksploataciju mineralnih sirovina.

„U Zakonu o mineralnim sirovinama kao i u Zakonu o koncesijama i javno-privatnom partnerstvu, nema osnova za jednostrani prekid ugovora o koncesiji od strane davaoca koncesije, odnosno Vlade, zarad realizovanog referenduma ili građanske inicijative protiv početka eksploatacije na već dodeljenoj koncesiji za eksploataciju mineralnih sirovina. Da bi se konačno rešio ovaj problem, Vlada kao davalac koncesije, zajedno sa Ministarstvom ekonomije, u saradnji sa svim zainteresovanim stranama, moraće prvo da obezbedi stručna mišljenja i analize, a potom da nađe rešenje u okviru zakona“, navodi u pismu ministar Bekteši.

Ministarstvo ekonomije je sproveo analizu zakonskih odredbi koje regulišu ovo pitanje, i naglašava da ovo nije stav Ministarstva.

„Imajući u vidu da je u skladu sa zakonskim odredbama Vlada Republike Makedonije davalac koncesije, a Ministarstvo ekonomije državni organ zadužen za mineralne resurse, konačni odgovor i stav o ovom problemu mora da da Vlada, mora da se nađe preciznije rešenje između Vlade, Ministarstva ekonomije i drugih zainteresovanih strana“, kaže se u pismu.

Kako je sve počelo?

Vlada VMRO-DPMNE dodelila je neverovatnih 375 koncesija za eksploataciju mineralnih ruda za 43 domaće i strane kompanije, od kojih je desetina za eksploataciju metaličnih mineralnih sirovina, koje predstavljaju veliku opasnost za zemljište, biljni svet i životnu sredinu. Nakon ovog postupka prethodne Vlade, građani uglavnom iz jugoistočnog regiona zemlje odlučili su da uzmu stvar u svoje ruke, da prekinu pokornost političkim partijama i njihovim liderima i direktno putem referenduma izađu na političku scenu, i javno pokažu svoj stav, odlučnost i moć.

U ovom regionu održano je ukupno šest referenduma, od kojih su tri bila uspešna, a tri su propala zbog slabe izlaznosti.

Prvi referendum održan je u Đevdeliji 23. aprila, na kome je izlaznost bila 70%, od čega je 99% građana glasalo protiv otvaranja rudnika u svojoj ili susednoj opštini. Sledeći je bio referendum u Bogdancima, 11. jula 2017. kada je izašlo 71% birača, od kojih je 98% glasalo protiv.

Treći, i ujedno i poslednji u nizu uspešnih referenduma, bio je u Dojranu, gde je izlaznost bila 51% upisanih birača, a 98% se izjasnilo protiv izgradnje i otvaranja rudnika na teritoriji svoje ili susedne opštine. Za razliku od prethodna dva referenduma, verovatno zbog

odlučnosti građana i organizacija civilnog društva da istraju u svojoj nameri, pritisci na građane Dojrana su bili očigledni.

Pritisci i opstrukcije

Centar za slobodu je bio jedina organizacija koja je akreditovana od strane Državne izborne komisije i koja je nadgledala referendume u zemlji, pored posmatrača – predstavnika inicijatora referenduma.

Tokom pripreme i praćenja sprovođenja referenduma, CIVIL je na terenu zabeležio veliki broj pritisaka i opstrukcija. Od očiglednih, kao što je bilo nepoštovanje odluke Saveta za referendumsko glasanje od strane tadašnjeg gradonačelnika opštine Dojran Borče Stamatova, do navoda o pristicima na građane da ne izađu na referendum.

„Lokalni referendumi su izuzetno važni za demokratske procese u društvu. Oni direktno utiču na kvalitet institucija i svedoče o učešću građanki i građana u procesima donošenja odluka. Sprečavanje takvih inicijativa je neprihvatljivo i antidemokratsko. U potpunosti podržavamo inicijative za lokalne referendume i pozivamo institucije da što pre izađu u susret njihovim zahtevima. Mi ćemo, kao organizacija koja prati izborne i političke procese u zemlji, ostati ne terenu i pratiti situaciju“, rekao je Džabir Derala iz CIVIL-a.

Iako je CIVIL registrovao manje nepravilnosti u tehničkom delu referenduma u Devđeliji i Bogdancima, pritisci i opstrukcije na referendumu u Dojranu najavili su rastuću borbu vlasti i investitora za predstojeće referendume.

Jovan Džalev, jedan od inicijatora referenduma u Dojranu i učesnik inicijative „Spas za Dojran“, koji nažalost nije doživeo da vidi uspeh građana, pred kamerama Civil Media, govorio je o toku referenduma u Dojranu, neizvesnom rezultatu do samog kraja, pritiscima koji su vršeni tokom dana referenduma – kako se ne bi proša cenzus, kao i o predstojećem referendumu u Valandovu.

„Referendum je bio stvarno težak. Ocenio bih ga kao referendum o političkoj igri. Prvo, jedna politička stranka vršila je maksimalni pritisak na građane i nije im pružila priliku da odluče da li da izađu na glasanje ili ne. Vršen je ogorman pritisak da ne bude dovoljna izlaznost i da referendum bude proglašen neuspešnim. Zbog toga je cenzus bio stvarno tanak“, rekao je Džalev.

Za predstojeći referendum u Valandovu, rekao je da će biti „krešendo za sve“.

„Devđelija nije bila toliko, Bogdanci – ne, danas smo videli kako je Dojran prošao sa pritiscima, a u Valandovu će da bude strašno. Zato mislim da bi problem rudnika Kazandol trebao da bude podignut na viši nivo. Kada kažem viši, mislim na republički nivo. Da se uključe mnoga ekološka uduženja, nevladine organizacije, ne samo CIVIL koji je bio prisutan, već mnogo više, čak i Helsinški odbor da se pridruži. Mislim da onda neće biti

problema. Iako očekujem da će politika učiniti svoje, i da će se vršiti pritisci da ne bude cenzura“, rekao je Džalev. A njegova predviđanja su se ostvarila sa propalim referendumom u Valandovu.

Posmatrači koji ne znaju za koga posmatraju

Za razliku od referenduma u Đevdliji, Bogdancima i Dojranu, gde je CIVIL bio jedina organizacija koja je nadgledala ove procese, na referendumu u Bosilevu, kao posmatrač se pojavila nevladina organizacija Centar za evropsku omladinu iz Radoviša.

O ovoj NVO postoji malo javnih podataka. Organizacija nema veb stranicu, a poslednji sadržaj na fejsbuk grupi sa imenom ove organizacije je video sa prefiskom xxx. Nakon pretraživanja interneta, jedina informacija koja je otkrivena jeste da je član koalicije „Izađite na glasanje“, koja je nadgledala izbore 2014. godine, a predvodi je kontraverzna organizacija Sinergija iz Štipa.

Na svih 19 biračkih mesta u opštini Bosilevo, koje su posetili mobilni monitoring timovi CIVIL-a, primećena su po dva posmatrača ove organizacije.

„Vidi, 1.000 denara dnevnicu, ko ti daje?“, rekao nam je jedan od posmatrača, ali nije mogao da nam kaže šta zanima organizaciju koja ga je angažovala kao posmatrača.

Na drugom biračkom mestu, kada smo pitali dvojicu posmatrača iz koje su organizacije, morali su da uzmu svoja ovlašćenja da pročitaju. CIVIL Media je stupio u kontakt sa predsednikom organizacije Aleksandrom Kulušikom, koji je rekao da je ovo prvi put da organizacija prati izborni proces.

„Organizacija postoji 6-7 godina, ja sam predsednik šest godina, a do sada smo organizovali nekoliko humanitarnih događaja oko božićnih praznika za socijalno ugrožene porodice“, rekao je Kulušik. Prema njegovim rečima, CEM je na terenu imao oko 40 posmatrača. Ostaje nejasno zašto se ta organizacija iz Radoviša pojavila kao posmatrač na referendumu u opštini Bosilevo.

Prvi korak je napravljen, da li će biti novih?

Zatvaranje Kazandola je zaista uspeh za koji su zaslužni pre svega građani, ali da će to biti izolovani slučaj ili će se raskidi ugovora nastaviti, tek treba da vidimo. Revidiranje pravnih aspekata ugovora o koncesiji za rudnik Ilovica za sada je samo u najavi.

Ono što je očigledno, jeste da su čak i organizacije koje su aktivno učestvovalе u dosadašnjoj borbi iznenađene svojim uspehom, a građani još više. Na kraju, shvatili su svoju ulogu, kao i pravo učešća u odlučivanju na lokalnom i nacionalnom nivou. Jugoistok je pokazao i dokazao da je građanski aktivizam i dalje živ.

Izvor: civilmedia.mk